

УДК 782.091.6(477.74)

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2020.129.219722>

БАЦАК К. Ю.

Бацак Костянтин Юрійович — кандидат історичних наук, доцент, проректор Київського університету імені Бориса Грінченка (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9687-093X>

k.batsak@kubg.edu.ua

© Бацак К. Ю., 2020.

ПАРАДОКС ОПЕРНОЇ АНТРЕПРИЗИ ЛУЇДЖІ БУОНАВОЛЬЇ В ОДЕСІ: СЦЕНІЧНИЙ УСПІХ НА ТЛІ НЕГАРАЗДІВ ТЕАТРАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Розглянуто діяльність однієї з перших театральних антреприз в історії одеського театру — антрепризу Л. Буонавольї. Виявлено музично-театральні центри на Апеннінах, в яких формувались перші італійські антрепризи Одеси, спосіб і маршрут пересування артистів, їх персональний склад, досвід сценічних виступів у попередній період. Реконструйовано біографію Л. Буонавольї, досліджено його діяльність як оперного лібретиста в Італії і за її межами, його зв'язки з європейським музично-театральним середовищем. Виявлено організаційні труднощі антрепризи, з'ясовано недоліки правового регулювання відносин антрепренера з міською владою, вплив негативних чинників на фінансове й матеріальне забезпечення діяльності театру, створення необхідних умов для проживання артистів і музикантів, сценічних виступів трупи. Обґрунтовано підстави фінансової дотації міської й регіональної влади італійській антрепризі, які полягали у необхідності зберегти «європейське» соціокультурне середовище в Одесі, населеній вихідцями із Західної Європи, задовольнити потреби місцевої аристократії у відтворенні зразків європейської моди, традицій повсякденного життя представників «вищого світу» Заходу. Систематизовано оперний репертуар, розкрито переважання в ньому творів Дж. Россіні і його сучасників. На основі публікацій у місцевій та італійській пресі наведено вокальні характеристики голосів солістів трупи, їхні артистичні амплуа, причини популярності серед місцевої публіки. Виявлено зв'язок між архітектурними перетвореннями в інтер'єрі театру і змінами в соціальній структурі театрального глядача Одеси, що було пов'язане передусім з новими традиціями театральності, запровадженими М. Воронцовим і його оточенням.

Ключові слова: антреприза Луїджі Буонаволья, італійська опера Одеси, музично-театральне середовище, оперний ангажемент, оперний репертуар.

Постановка проблеми. Діяльність італійських приватних театральних антреприз в Одесі у ранній період її історії становить важливу сторінку в культурному розвитку міста, пов'язану з незаперечним впливом на мистецьке життя європейців, зокрема італійців. У ці часи формувалися сталі культурно-мистецькі відносини Одеси з італійськими центрами театрального життя — Болоньєю, Флоренцією, а згодом з Міланом. Маючи численну європейську діаспору, Одеса відтворювала європейські зразки в багатьох сферах міського життя — у побуті, суспільній поведінці, моді, освіті, мистецтві. Італійська опера посіла чільне місце в театральному житті молодого причорноморського міста майже відразу з відкриттям театру, на довгі роки ставши визначальним елементом його культурного розвитку. Структура театрального ангажементу, формування оперного

репертуару, вимоги до вокального виконавства, форми комунікації артистів і музикантів із глядачем в основних характеристиках склались у період перших антреприз, до яких належить антреприза Луїджі Буонавольї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Діяльність антрепризи Луїджі Буонавольї в одеському міському театрі протягом 1820–1823 років не стала об'єктом цілісного наукового дослідження. До окремих моментів, пов'язаних зі сценічною діяльністю артистів трупи Л. Буонавольї, звертались автори регіональних студій¹, а також досліджень з історії міського театру Одеси². Окремі факти біографії Л. Буонавольї відтворено в історико-біографічній праці М. Варварцева «Італійці в культурному просторі України (кінець XVIII — 20-ті рр. ХХ ст.)»³.

Мета статті — реконструювати творчу біографію імпресаріо Л. Буонавольї, дослідити його професійну діяльність, зокрема сценічні успіхи його італійської трупи в умовах започаткування закордонного ангажементу і становлення традицій музично-театрального життя в Одесі.

Виклад основного матеріалу. Після від'їзду з Одеси імпресаріо Дж. Цамбоні, контракт якого закінчився 1 січня 1821 року, антрепренером міського театру став тосканець Луїджі Гульєльмо Буонаволья, відомий у Європі як театральний лібретист. Він — автор словесного тексту до опер Луїджі Калегарі, Джакомо Корделли, П'єтро Карло Гульєлмі, Стефано Павезі, Вінченцо Пучітті, Ф. Скоберлекнера, Ф. Паера і С. Майра та ін., прем'єри яких відбулись в італійських театрах⁴. Найбільш відомою стала опера «Аньезе» Ф. Паера, уперше поставлена в Понте д'Аттаро (містечко поблизу Парми) 20 жовтня 1809 року. У лібрето прем'єрної постановки зазначено, що Л. Буонаволья в той час перебував «на службі в Королівському театрі Амстердама»⁵. В італійській опері Амстердама під орудою Маттео Стефаніні він працював лібретистом (у лібрето кількох опер Л. Буонаволья зазначений як «поет» або «професор італійської мови») протягом 1806–1810 років. Це були найбільш плідні роки його творчості — за цей час він написав тексти до багатьох опер композиторів Ф. Гарді, П. Дженералі, С. Майра, Ф. Ньєкко, М. Портогалло, В. Тренто, Дж. Фарінеї, В. Федерічі, В. Фіораванті, поставлених італійською трупю театру Амстердама, створив і сценічно втілював власні

---

¹ Скальковский А. А. Из портфеля первого историка г. Одессы // Из прошлого Одессы : сб. ст. / сост. Л. М. Де-Рибас Одесса : Тип. Л. Кирхнер, 1894. [2], IV, II, 399 с.; Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская : лит.-худож., историко-краевед. иллюстр. альманах. Одесса, 2018. № 74. С. 16–53.

² Остроухова Н. В. Одесский оперный театр в историческом пространстве и времени : в 3 кн. Кн. 1 : 1804–1873. Одесса : Астропринт, 2013. 392 с.

³ Варварцев М. М. Італійці в культурному просторі України (кінець XVIII — 20-ті рр. ХХ ст.) : історико-біографічне дослідження (словник). Київ, 2000. 324 с.

⁴ Перелік опер, лібрето до яких написав Л. Буонаволья: Калегарі Луїджі Антоніо «Ермінія» («Erminia»), прем'єра у Венеції (театр С. Мойзе / S. Moisè), 1805 р.; Корделла Джакомо «Шарлатан, тобто несправжні савоярди» («Il ciarlatano, ossia i finti savoiard»), Венеція, 1805 р.; Гульєлмі П'єтро Карло «Вибір нареченого» («La scelta dello sposo»), Венеція, 1805 р.; Майр Сімон «З заїжджого двору в заїжджий двір» («Di locanda in locanda»), Венеція, 1805 р.; Фарінеї Джузеппе «Одоардо і Карлотта» («Odoardo e Carlotta»), Мілан (Ла Скала), 1805 р.; Павезі Стефано «Римські вакханалії» («I Vassanali di Roma»), Ліворно (театр Карло Лодовіко), 1806 р.; Паер Фердинанд «Аньезе» («L'Agnese»), Понте д'Аттаро, 1809 р.; Пучітта Вінченцо «Арістодемо» («Aristodemo»), Лондон, 1814 р.; Скоберлекнер Франческо «Арабська родина» («La famiglia araba»), Лукка, карнавал 1819–1820 років.

⁵ L'Agnese. Dramma semiserio per musica da rappresentarsi per la prima volta al Ponte d'Attaro in occasione che si apre il nuovo teatro nella villeggiatura per signor Fabio Scotti. Parma: Dalla stamperia Carmignani, MDCCCIX. P. 3.

драматичні твори: 1807 року ораторію «Всесвітній потоп» («Il diluvio universale») спільно з композитором, тодішнім диригентом оркестру В. Тренто¹, і 17 жовтня 1809 року «Кантату за мир» («La cantata per la pace») у співпраці з новим диригентом Р. Бенуччі².

На початку 1820-х років Л. Буонаволья перебував у Тоскані, час від часу писав на замовлення лібрето до опер, які ставилися в місцевих театрах. Наприкінці 1820 року Л. Буонаволья листом звернувся до Одеського будівельного комітету, який у цей час шукав нового антрепренера міського театру, запропонувавши свою кандидатуру. Його умови, які згодом, 10 грудня 1820 року, обговорювались на засіданні будівельного комітету, передбачали п'ятирічний термін антрепризи, протягом якого він зобов'язувався дібрати й утримувати оперну трупу, поставивши з нею «зазначену» кількість вистав. Для себе антрепренер вимагав залишити дохід «від сцени», щорічну дотацію театру в сумі 20000 руб., а також одноразово виплатити 7000 руб. на переїзд трупи. Крім цього, будівельний комітет мав найняти за окрему платню обслугу театру (доглядача і трьох сторожів) і сплачувати статистам для вистав³. Згідно з контрактом, розробленим на основі пропозицій Л. Буонавольї⁴, антрепренер мав ставити одно- і двоактні італійські опери буф і семісерія, а також російські «комедії, трагедії і драми», «найбільше пристосовані до смаку місцевої публіки»⁵. В італійській трупі було передбачено 11 осіб: «дві головні співачки сопрано і одна головна контральто, дві інші співачки; два баси, один із яких має бути відмінної якості, два комічні [баси], один із них також відмінної якості; два тенори, один також має бути відмінної якості»⁶. Антрепренер мав створити оркестр у складі чотирьох скрипок, включно з капельмейстером, альтя, двох віолончелей, двох контрабасів, двох кларнетів, двох флейт, двох валторн, фагота, кларіно і тимпана⁷. Річна «театральна» дотація сплачувалась антрепренеру наперед щоквартально по 5000 руб⁸.

Оскільки додаткова сплата за «вояж» артистів передбачалась лише один раз, до початку вистав першого року антрепризи, схоже, що Л. Буонаволья передбачав ангажемент оперної трупи на тривалий період із частковою ротацією складу та пролонгацією контрактів для решти співаків. Більшість учасників нової «одеської» трупи зосередилась в Пізі, звідки вони мали виїхати до Одеси. Разом з антрепренером до складу цієї групи увійшли примадонна-сопрано М. Аррігі, співачка-сопрано К. Ланарі, тенори А. Квадрі, Ф. Монарі, Ф. Фіоріні, бас-буф А. Бартолуччі, подружжя співаків Рікарді, Луїджі та Анджела, Рієскі, Луїджі — капельмейстер, Катаріна — співачка, декоратор Л. Гуїді і кравець (?) Б. Брунетті⁹. Їхні імена відомі з «колективного паспорта», який

¹ Il diluvio universale, azione sacra drammatica, di L. G. Buonavoglia. Tradotta da F. C. Muller. Amsterdam : C. M. Guerin, 1807. 81 p.

² La cantata per la pace, dramma in un atto. La cantate pour la paix, opéra en un acte, par L. G. Buonavoglia, pour célébrer l'heureux événement de la paix, conclue entre la France & l'Autriche, traduit par F. C. Müller. Amsterdam : Chez V. J. Crajenschot, libraire, 1809. 31 p.

³ Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). Ф. 2. Оп. 5. Спр. 278 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–12.1820 р.]. Арк. 474.

⁴ Повний текст контракту з Л. Буонавольєю не зберігся. Частину пунктів наведено в протоколах Журналу Одеського будівельного комітету.

⁵ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 425.

⁶ Там само. Арк. 425–425 зв.

⁷ Там само. Арк. 425 зв.

⁸ Там само. Арк. 426–426 зв.

⁹ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 26.

призначався для перетину кордону і був засвідчений підписом тодішнього воєнного губернатора О. Ланжерона¹.

Артисти, згідно з контрактом, мали прибути до Одеси не пізніше 15 березня 1821 року, але вони затримались з від'їздом, оскільки будівельний комітет не узгодив з антрепренером імена банкірів для пересилання коштів на дорожні витрати. Так як Л. Буонаволья з компанією прямував сухоходом, перетинаючи кордони кількох країн, ці кошти йому мали виплатити двома частинами: 5000 руб. після прибуття до Венеції і 2000 руб. у Відні. На пропозицію антрепренера, висловлену в листуванні з будівельним комітетом, у цих містах для отримання коштів він мав надати уповноваженим особам паспорти артистів і контракти з візниками². Проте Л. Буонаволья, який, вочевидь, не був ознайомлений з остаточним текстом контракту, затримався в Пізі, очікуючи на грошовий переказ з Одеси. Не одержавши відповіді від будівельного комітету на «протести», які він передавав через російського посланника у Флоренції, антрепренер, позичивши необхідну суму в колишнього губернатора Пізи генерала Ніколо Вівіані, вирушив до Одеси, значно запізнюючись. У дорозі трупа змушена була зупинитись в австрійському Клагенфурті через пологи в артистки А. Рікарді. Там італійці, «разом з екіпажами і кіньми», перебували до кінця червня. Згодом, прибувши до Відня, Л. Буонаволья, який знову потребував коштів, затримався в місті, марно сподіваючись на грошову допомогу від одеських властей. Врешті, позичивши 7000 руб. в іспанського консула Дель Кастілію, він продовжив подорож і прибув до Одеси майже через два місяці після початку театрального сезону.

Частина ангажованих артистів приєдналися до трупи вже в Одесі, зокрема примадонна А. Каталані, яка разом із чоловіком прибула раніше, юний «співак з Мілану» Дж. Вісконті, «мешканка Венеції» К. Ро і Д. Ленці, який приїхав з Москви³. З артистів «буонавольївської» трупи лише примадонна М. Аррігі знала одеську сцену: вона співала в трупі Дж. Цамбоні⁴. В Одесі чекав початку оперного сезону кравець Джованні Кацола, він перебував у складі службовців театру до кінця жовтня 1824 року, а потім повернувся в Італію, до Трієста⁵.

Тим часом, очікуючи італійських артистів, в Одесі змушені були 1 квітня 1821 року відкрити театральний сезон виставами російської драми, якою з травня опікувався О. Мейєр, ад'ютант О. Ланжерона⁶. Перші італійські оперні вистави могли бути поставлені не раніше серпня, якщо брати до уваги, що антрепренер вирушив із Пізи 2 червня (20 травня за юліанським календарем)⁷, затримався в дорозі, а далі — додебютний репетиційний період.

---

¹ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 26.

² ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету, 07–09.1823 р.]. Арк. 426.

³ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 39.

⁴ Там само.

⁵ Одесская полиция. Прощения паспортов // Публикация по повелению начальства. [Офіційний додаток до газети «Journal d'Odessa»]. 1824. № 120. 22 octobre.

⁶ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 27.

⁷ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 420.

Л. Буонаволья залучив в одеську трупу артистів, які в попередніх сезонах виступали переважно в невеликих комунальних театрах різних регіонів Італії; частина з них брала участь у коротких оперних сезонах, приурочених до відкриття торговельних контрактів. Зокрема, А. Бартолуччі й К. Ланарі протягом 1819–1820 років перебували у складі трупи Театро деї Костанті (Teatro dei Costanti) в Пізі. Ці артисти також виступили влітку 1819 року в Театро деї Флоріді (Teatro dei Floridi) м Ліворно. К. Ланарі того ж року взяла участь у відкритті Реджо Театро дель Джільйо (Regio Teatro del Giglio) в Луцці, а А. Бартолуччі виступив у кількох виставах театру Ровіго в дні відкриття ярмарку¹. Примадонна А. Каталані 1819 року взяла участь у коротких оперних сезонах під час відкриття ярмарок у Реджо (нині Реджо нелль Емілія), Фаенці та Сенігалії в регіоні Емілія-Романья, а наступного року була ангажована в Театро делла Конкордія (Teatro della Concordia) в Єзі, регіон Марке². Дж. Гульєльміні провів весняний сезон 1819 року в театрі Арецо, а влітку разом із тенором Ф. Монарі виступав у Венеції (Nobil Teatro Vendramin in S. Luca). Під час «карнавалу» 1820 року майбутній одеський бас, залишившись у Венеції, був у складі трупи Нобіль театро ін С. Самуеле (Nobil Teatro in S. Samuele)³. Подружжя Рікарді протягом 1819–1820 років мало виступи у невеликих театрах Генуї, Турина, Мілана і Тревизо, перетнувши за цей час Апеннінський півострів із заходу на схід⁴. Тенор А. Квадрі співав у Болоньї й Луго (регіон Емілія-Романья), а К. Ро — у Тренто (регіон Трентіно-Альто-Адідже)⁵.

Трупа Л. Буонавольї виявилась більш численною, ніж було обумовлено в контракті, на додачу частина співаків прибула до Одеси з родинами. Під опікою антрепренера перебували також артисти російської драматичної трупи. Тому одразу після приїзду не вистачало житла, оскільки будівельний комітет в контракті необачно взяв на себе зобов'язання надати «потрібні квартири для розміщення російських та італійських акторів, також для балету, якщо такий буде, і для оркестру»⁶. Традиційно для розміщення учасників трупи з 1812 року, з часів першої антрепризи Дж. Мантовані — Дж. Цамбоні, місто виділяло помешкання для антрепренерів і трупи, поселяючи їх в «казенному будинку», у якому раніше проживав градоначальник Рішельє, та в колишньому приміщенні його канцелярії — двоповерховому флігелі⁷. Італійська і російська трупи оселилися нарізно: в одному з будинків мешкали російські актори, в іншому — антрепренер з музикантами оркестру та частиною співаків. Проте солісти трупи не погодились проживати в таких умовах і антрепренер на кілька місяців тимчасово розселив їх у приватних помешканнях, вимагаючи від будівельного комітету компенсувати додаткові витрати на оренду й винаймання нових «квартир». У зверненні від 13 листопада 1821 року він просив відшкодувати 1200 руб. річної платні за «квартиру» примадонни М. Аррігі, 3300 руб. — подружжя Каталані, Рієскі, баса Дж. Гульєльміні, співачки К. Ро і кравця⁸.

¹ Martorelli G. C. *Indice o sia catalogo dei teatrali spettacoli musicali italiani di tutta l'Europa incominciando dalla quaresima 1819 a tutto il carnevale 1820*. Roma : Giulio Cesare Martorelli, 1820. P. 56–58, 63, 96.

² Там само. P. 13, 18, 24, 66.

³ Там само. P. 61, 92, 100, 105–107.

⁴ Там само. P. 75, 85, 100.

⁵ Там само. P. 23, 26, 112.

⁶ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 278 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–12.1820 р.]. Арк. 474.

⁷ ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 105 [Про утримання театру з 1 січня 1817 року. 27.11.1816 р.]. Арк. 3–3 зв.

⁸ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 283 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1823 р.]. Арк. 603 зв.–604 зв.

Для буфа-прем'єра А. Бартолуччі за 600 руб. річної платні з вересня 1821 року винаймали дім титулярного радника З. Леонтовича, поблизу Міського саду¹, куди згодом переїхала також родина Ріккарді. Будинок, у якому оселилась більшість співаків, належав «полковниці» Черновій і насправді мав кілька будівель — основний фасад і п'ять флігелів. Він був розташований поряд із театром, на тодішній Театральній площі².

Імена музикантів оркестру в антрепризі Л. Буонавольї невідомі, окрім диригента-першої скрипки Моранді. Він проживав разом з іншими оркестрантами в двоповерховому флігелі. У документах Одеського будівельного комітету зазначено, що під час ремонтних робіт, які проводились у флігелі 1822 року, в «квартирі диригента Моранді» була збудована нова піч³. Моранді очолив оркестр після від'їзду до Вільно маестро Ігнаціо Парізіні. В антрепризі Л. Буонавольї могла залишитись певна кількість музикантів оркестру попереднього складу. Проте частину оркестрантів імпресаріо ангажував додатково. У протоколах засідань Одеського будівельного комітету міститься звіт про виплату 1822 року «інженерній команді» 220 руб. за «виготовлений посуд» для музикантів, які прибули з Миколаєва⁴.

Після приїзду італійської трупи з'ясувалося, що в театрі бракувало сценічних костюмів. «Гардероб», який Л. Буонаволья мав прийняти «за описом», виявився непридатним. Костюми, подаровані Санкт-Петербурзьким імператорським театром 1808 року, після багаторічного майже щоденного використання перетворились мало не на ганчір'я. До того ж, це вбрання, як зазначив імпресаріо, за стилем було непридатне для постановки італійських опер⁵. Потрібний гардероб Л. Буонаволья придбав у «бухарестського антрепренера» Негріні за 4000 руб⁶. Проте костюмів все одно не вистачало, і протягом двох років антрепренер сплачував за пошиття нових, на які він витратив 5000 руб. Про повернення грошей, сплачених за новий театральний гардероб, він просив у зверненні, яке будівельний комітет розглядав 6 вересня 1823 року⁷.

Навесні 1821 року театр готували до відкриття нового сезону. За вказівкою міського архітектора Ф. Фраполлі в ньому мали відремонтувати стелю, побілити стіни, спорудити риштування для декоратора, поставити двері (чотири із п'яти — в роздягальнях артистів), замки, полагодити й пофарбувати дах, а також «відділити ложу генерал-губернатора»⁸. До приїзду артистів готували призначені для них помешкання. У будинку і флігелі, крім виконання малярних і штукатурних робіт, поладнали опалення, кухонні плити, зробили перепланування, відділивши більше приміщень для проживання артистів⁹.

---

¹ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 283 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1823 р.]. Арк. 623 зв.

² Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Дом Россета (Черновой) // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2017. № 71. С. 37, 39.

³ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 283 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1823 р.]. Арк. 599.

⁴ Там само. Арк. 586.

⁵ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 426 зв.–427.

⁶ [Витте Н. А.]. Краткая историческая записка о положении театрального дела в Одессе с начала постройки сгоревшего театра, т. е. с 1808 года. Одесса : Тип. А. Шульце, 1886. С. 12.

⁷ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 429.

⁸ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 279 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 03–04.1821 р.]. Арк. 203 зв.–204.

⁹ Там само. Арк. 204–204 зв.

Ці будинки, перетворені фактично на гуртожитки, вимагали постійного догляду, забезпечення необхідними меблями¹. На їх утримання, лагодження, перебудови щорічно витрачалися значні кошти.

Масштабне перепланування й опоряджувальні роботи в театрі 1822 року здійснювалися з метою більш зручно розташувати глядачів у залі і надати їй вигляду, подібного до театрів російських столиць. Свіжі архітектурні рішення мали задовольнити смаки нового генерал-губернатора М. Воронцова, оскільки всі зміни здійснювались за його особистим дорученням. Зодчий Ф. Боффо 7 серпня 1822 року подав до будівельного комітету кошторис виконаних робіт, завершених до початку театрального сезону. Унаслідок перепланування сцена стала нижчою, в існуючих ярусах з кожного боку сцени було додано по три ложі, залу прикрасили двома новими пілястрами й півколонами, партер сполучили з коридором і, сходами, з ложами першого ярусу, спорудили арку, замість бічних коридорів у партері зладнали 15 нових лож, між оркестровим місцем, кріслами й партером (у ньому стояли глядачі під час вистави) спорудили дерев'яні переділочки, влаштували два входи в театр і новий під'їзд для екіпажів². Фінансовий звіт Л. Буонавольї про оздоблення зали, в якому міститься опис витрачених матеріалів та їхню вартість, дає змогу уявити новий театральний інтер'єр в кольорі й багатстві декору: відремонтовані й виготовлені нові крісла пофарбували в «горіховий» колір, лави — в блакитний, над ложами влаштували завіси з блакитного коленкору, а бильця крісел і перила лож вкрили м'якою оббивкою³. Крім цього, для сцени виготовили нові ширми, сценічні механізми й завісу, а залу відтоді освітлювала люстра⁴.

Оновлена ложа генерал-губернатора була особливо ошатною. Нагляд за її оздобленням доручили співакові Ф. Фіоріні, який, вочевидь, мав не лише вокальний хист, бо згодом йому доручили здійснювати закордонний ангажемент артистів. 18 серпня 1823 року директор театру І. Ризнич звернувся до будівельного комітету з приводу відшкодування Ф. Фіоріні витрат на матеріали і виконані роботи. У поданій записці було зазначено: «Сплачено за французький папір, який називають бордюр двох сортів — 35 руб., за фарбування стелі, за матеріал і роботу — 4 руб., за 30 аршинів жовтого камбрика⁵ по 1 руб. аршин — 30 руб., міщурного позументу на 8 руб. 60 коп., за два дзеркальні люстра з позолоченими ручками — 27 руб., шпалернику за роботу 35 руб. <...> усього 151 руб. 20 коп.»⁶.

Виступи італійської трупи поволі захоплювали одеського глядача, який тепер усе рідше відвідував російську драму. У зверненні до будівельного комітету від 10 серпня 1822 року антрепренер заявив, що своїм коштом не може забезпечити обидві трупи — російську й італійську — і пропонував звільнити його від утримування «російського театру». Оскільки будівельний комітет не заперечував, уже з осені 1822 року одеська сцена повністю належала італійській опері⁷.

¹ [Витте Н. А.]. Краткая историческая записка о положении театрального дела в Одессе с начала постройки сгоревшего театра, т. е. с 1808 года. Одесса : Тип. А.Шульце, 1886. С. 12–13.

² ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 282 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 08–10.1822 р.]. Арк. 234–234 зв.

³ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 283 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1822 р.]. Арк. 597 зв.–598.

⁴ Там само. Арк. 597–598.

⁵ Лляний батист.

⁶ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1822 р.]. Арк. 288 зв.–289.

⁷ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 282 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 08–10.1822 р.]. Арк. 246.

Про виконавську майстерність артистів трупі Л. Буонавольї свідчать судження російських та іноземних мандрівників, а також місцевого чиновництва. Найчастіше увагу критики привертала головні виконавці. Театрал Ф. Вігель, досить скептично оцінюючи італійських артистів, яких він слухав у сезоні 1823–1824 року, писав: «Я назву примадонну Каталані тому, що вона мала гучне ім'я і була невісткою (дружиною брата) відомої співачки, і гарненьку Віталі¹, й тенора Монарі, який співав досить приємно, але так тихо, що в середині зали його вже не було чути»². З ним суголосний інший приїжджий шанувальник театру М. Лонгінов: «...трупа посередня... Краща тут співачка Каталані, яка має приємну зовнішність, але її голос і мистецтво не гідні в служниці тій Каталані³, яку ми чули»⁴. Британець Р. Лайел, який чув виступ А. Каталані в опері «Турок в Італії» 2 травня 1823 року, висловлюється про одеську примадонну-меццо-сопрано менш категорично: хоча її вокальні дані не такі яскраві, як у видатної Анджеліки, «вона добра співачка і непогана актриса»⁵.

Молодість і свіжість голосу примадонни-сопрано М. Аррігі допомогли їй завоювати прихильність одеського глядача. Письменник і перекладач Г. Гераков, який відвідав в Одесі виставу росси́вого «Щасливого обману» 5 жовтня 1820 року (в останній рік антрепризи Дж. Цамбоні), писав: «Був у театрі ... давним-давно не відчував стільки задоволення... Примадонна, пані Аррігі, чудово співала...»⁶. Деякі відгуки в тогочасній пресі про трупу Л. Буонавольї були ніби написані завсідниками одеського театру, бо містили тільки схвальні оцінки. Зокрема, в кореспонденції часопису «Вестник Европы», з посиланням на неназвану публікацію в «німецькому журналі», стверджувалось, що «в Одесі... існує вже кілька років італійський театр, який має таких акторів, що сміливо можуть виступати в будь-якому театрі Європи»⁷. Більш об'єктивною є характеристика трупи, яку дав 1822 року невідомий автор гротескно-сатиричного фейлетону, опублікованого в одеській франкомовній газеті «Вісник Південної Росії» («*Messenger de la Russie Méridionale*»). У відповідь на критику італійської опери деякими місцевими театралами, він писав: «У нас, справді, три відмінні примадонни, але тільки три; це дуже мало; дві на другі партії дуже добрі, дві на треті з претензією на це. Ми маємо чотирьох буфів, з яких два першокласні, двох добрих тенорів, нам знайомих, одного незнайомого, і протєя Шікіганса. Наш оркестр утворений з 24 музикантів, доброго капельмейстера і відмінного скрипаля-концертмейстера»⁸.

У міській газеті протягом 1820–1823 років час від часу публікували рецензії на італійські оперні вистави. До сьогодні дійшли лише окремі числа цього видання. Зміст деяких відгуків на виступи італійських артистів відомий завдяки цитуванню в працях

¹ Автор помилково вказує Л. Дж. Віталі в складі антрепризи Л. Буонавольї. Вона була вперше ангажована до одеської опери в сезоні 1824–1825 року в антрепризі Ч. Негрі. До цього виступала в комунальних театрах Мантуї (карнавал 1822 р.) і Трієста (1823 р.).

² Вігель Ф. Ф. Записки : в 2 т. Т. 2. Москва : Артель писателей «Круг», 1928. С. 228.

³ Ідеться про Анджеліку Каталані — відому примадонну-сопрано.

⁴ Лонгінов Н. М. Путевые письма Н. М. Лонгинова: июнь — сентябрь 1823 // Русский архив. 1905. № 12. С. 568.

⁵ Lyall R. Travels in Russia, the Krimea, the Caucasus, and Georgia. In two volumes. London : Printed for T. Cadell, in the Strand and D. Blackwood, Edinburgh, 1825. Vol. 1. P. 182.

⁶ Гераков Г. В. Продолжение путевых записок по многим российским губерниям 1820-го и 1821-го. Санкт-Петербург, 1830. С. 71.

⁷ Краткие выписки, известия и замечания // Вестник Европы. 1824. № 6. С. 158–159.

⁸ Скальковский А. А. Из портфеля первого историка г. Одессы // Из прошлого Одессы : сб. ст. / сост. Л. М. Де-Рибас. Одесса : Тип. Л. Кирхнер, 1894. С. 203.

істориків Одеси ХІХ століття. У тодішніх театральних дописах високо оцінювали вокальні дані примадонн А. Каталані й А. Ріккарді. Ці співачки чудово взаємодіяли на сцені в «Гризельді» Ф. Паера, поставленій на початку січня 1822 року. У цій виставі також відзначено гру оркестру, особливо диригента Моранді, який «блискуче виконав соло на скрипці»¹.

Театральні рецензії, звісно, не всі були схвальними, артистів багато критикували. Під час вистави «Севільський цирульник» 1 січня 1822 року співаки влаштували таку буйну бунду й розлад, що кореспондент газети небезпідставно запідозрив вживання ними шампанського перед новорічною виставою. «Навіть панові Монарі слід нагадати, що Альмавіва не п'яний, а видає себе за п'яного, — а це велика відмінність»², — застерігав критик улюбленця публіки. Хоча цей тенор співає добре, «йому бракує кількох верхів», щоб стати справжнім «іспанським аристократом»³. А. Ріккарді в партії Розіни, в якій вона «чудово співає», бракувало природності. Її надто розв'язна гра суперечила драматичному задуму: «Розіна — ніжна, чутлива, спритна і дещо пустотлива, але вона юна панянка і має більше поважати, ніж ображати свого опікуна»⁴, — радив музичний критик.

У «Ченерентолі» Дж. Россіні рецензент не обійшов увагою виконавців другорядних партій: він докоряє співачкам К. Ланарі й Вісконті за невміння передати образи злих сестер Клорінди і Тісбе: вони «робили, що могли, щоб видаватись сердитими, але завжди невдало»⁵. У вокальному плані К. Ланарі була більш удатною — вона «проспівала свою арієтку як маленький соловей», а щодо співу Вісконті, автор саркастично зауважив, що «вона завжди більше перемагає... своїм личком, ніж голосом»⁶. Місцева критика не вітала прагнення окремих артистів надмірно застосовувати технічні прийоми («вискочки»), щоб посилити ефект співу⁷.

Рецензії у «Віснику Південної Росії» дають уявлення про репертуар одеської трупи, який мало відрізнявся від тогочасних італійських театрів і був адаптований до артистичних і вокальних можливостей виконавців. Аналізуючи рецензії на виступи італійців у театральному сезоні 1822–1823 року, історик А. Скальковський згадував, що трупа розпочала виступи 8 квітня 1822 року «Щасливим обманом» Дж. Россіні, а потім «пішли численні вистави “Севільського цирульника” та інших опер цього композитора»⁸. На одеській сцені 1821–1823 років ставили «Сороку-злодійку», «Ченерентолу» і «Турка в Італії» Дж. Россіні⁹. Крім творів цього композитора, в театрі мали успіх «Таємний шлюб» Д. Чімарози, «Гризельда» і «Аньєзе» Ф. Паера (остання вперше поставлена в сезоні 1821–1822 років¹⁰) і «Клотільда» К. Кочча¹¹.

¹ Скальковский А. А. Биографический очерк одесского театра // Одесский вестник. 1858. № 9. 9. 23 января.

² Там само.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Там само.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

⁸ Скальковский А. А. Из портфеля первого историка г. Одессы // Из прошлого Одессы : сб. ст. / сост. Л. М. Де-Рибас. Одесса : Тип. Л. Кирхнер, 1894. С. 201–202.

⁹ Краткие выписки, известия и замечания // Вестник Европы. 1824. № 6. С. 158–159; Lyall R. Travels in Russia, the Crimea, the Caucasus, and Georgia. In two volumes. London : Printed for T. Cadell, in the Strand and D. Blackwood, Edinburgh, 1825. Vol. 1. P. 182.

¹⁰ The diaries of Giacomo Meyerbeer : in 2 vols. Vol. 1 : 1791–1839 / ed. R. Letellier. London : Fairleigh Dickinson University Press, 1999. P. 376.

¹¹ Краткие выписки, известия и замечания // Вестник Европы. 1824. № 6. С. 158–159.

У театральному контракті антрепренер брав зобов'язання «щорічно ставити 18–20 опер і щороку пропонувати глядачам чотири нові»¹. Очевидно, Л. Буонаволья в умовах постійної фінансової скрути не міг жорстко дотримуватись умов контракту. Про це свідчать скарги директора театру І. Ризнича будівельному комітету на те, що театр приносить мало доходів, бо його неохоче відвідує публіка: глядачам було «нудно протягом двох років бачити одних і тих самих осіб майже в тих самих операх»². Як наслідок — на початку сезону 1823–1824 року заможні одесити абонували лише сімнадцять лож (одну в партерному ярусі, одинадцять у другому і п'ять у першому)³. Залу наповнювали переважно гості міста, які забезпечували театральний збір, достатній для покриття витрат на утримання театру⁴.

Проте обіцяні нові вистави час від часу з'являлися на одеській сцені. Зокрема, 14 квітня 1822 року вперше було поставлено оперу С. Майра «Аделазія і Алерамо» для «дебюту першого тенора серія пана Фіоріні»⁵. В афіші повідомлялося, що «Аделазія і Алерамо» буде забезпечена «новим гардеробом і новою у другій дії декорацією»⁶. У цій опері взяли участь кращі виконавці трупи: А. Каталани — у партії Аделазії, М. Аррігі — Алерамо, дебютант Ф. Фіоріні — імператора Оттона, К. Ланарі — імператриці Теофанії. У партіях другого плану співали Дж. Гульєльміні, А. Квадрі, Шікетанс⁷.

На прем'єру 26 серпня 1822 року опери «Кохання, збурене складнощами» («Amore irritato delle difficoltà»), створеної в Одесі капельмейстером оркестру Л. Рієскі за драмою болонійця Джованні Греппі, відгукнулися в італійській пресі⁸. Зокрема, в римському часописі «Notizie del giorno» 6 лютого 1823 року було опубліковано повідомлення: «“Кохання, збурене складнощами” — це нова драма, яку віднедавна поклав на музику обдарований 21-річний юнак маестро Рієск, неаполітанець, учень місцевої консерваторії музики. Вона вийшла на сцену в імперському театрі Одеси з таким успіхом, що більшого не можна й бажати»⁹.

Необхідною умовою вдалої вистави є злагоджене звучання оркестру. В антрепризі Л. Буонавольї оркестр, певно, мав неоднорідний склад музикантів, майстерність частини з яких не давала змоги швидко і якісно опанувати партитури опер. В одній з рецензій у «Віснику Південної Росії», відгукуючись на «духовні» концерти 1822 року за участі співаків і музикантів італійської трупи, автор зазначив: «...оркестр досить непогано виконав увертюру із “Gazza ladra”, симфонію, як відомо, досить складну, це доводить, що він може грати добре, коли захоче. Але якщо він здивував слухачів у цій п'єсі, то в інших довів, що не вивчив зовсім ні інших симфоній, ні акомпанементу інших частин концерту»¹⁰.

---

¹ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 425 зв.

² Там само. Арк. 428.

³ Там само. Арк. 422 зв–423.

⁴ Там само.

⁵ Губарь О. И. Пушкин. Театр. Одесса. Одесса : ВТПО «Киноцентр», 1993. Альбом ілюстрацій між с. 64 і с. 65.

⁶ Там само.

⁷ Там само. С. 29.

⁸ Ambiveri C. Operisti minori: dell'ottocento italiano. Roma : Gremese editore, 1998. P. 4.

⁹ «Amore irritato delle difficoltà»...// Notizie del giorno. 1823. № 6. 6 febbraio.

¹⁰ Скальковский А. А. Биографический очерк одесского театра // Одесский вестник. 1858. № 9. 23 января.

Хоча міжсезонні концерти в час Великого посту приваблювали мало публіки, більшість артистів, зобов'язані контрактами, брали у них участь, виконуючи номери з опер, які найбільше захоплювали глядачів. У програмах 1822 року А. Бартолуччі «в знайомих публіці п'єсах ... нагадав про опери, в яких він був неперевершеним, в незнайомих — обіцяв бути так само удатним, як і в перших», Ф. Монарі «продовжував захоплювати і своєю методою, і своїм голосом», А. Каталані полонила красою співу, особливо в каватині з «Італійки в Алжирі»¹.

Л. Буонаволья, якому вдавалося підтримувати відносний лад на сцені, за відсутності антрепренерського досвіду, виявляв недбалість в економічній сфері театру. Марнотратство антрепренера спричинилося до дефіциту коштів, артисти і музиканти потерпали від неплатежів, шукали захисту своїх прав у градоначальника і генерал-губернатора. На початок 1823 року Л. Буонаволья вже не міг самотужки виплачувати борги, які щомісяця зростали. Він змушений був узяти до «компаньйона» — будівельного підрядника Джакомо Россі, який надав кошти, щоб задовольнити «претензії акторів»². Антрепренер, аби уникнути марнотратства, просив будівельний комітет надалі надсилати кошти на утримання театру і прибутки від оперних вистав та абонування лож скарбнику Антоніо Декаріо³.

Проте вже за кілька місяців, 3 квітня 1823 року, на засіданні комітету знову вирішували, як урятувати антрепризу від банкрутства. Невиплати артистам і музикантам ставили під сумнів можливість виступів італійської опери в наступному театральному році. Намагаючись зберегти італійську оперу «для користі й задоволення міста», члени будівельного комітету додатково виділили 10 тис. руб. — піврічну суму на утримання театру. Кошти були передані негоціанту І. Ризничу, який «брав участь у театральних справах Бонавоглія й... упорядкував їх»⁴. Невдовзі, 12 квітня, І. Ризнич увійшов до складу Одеського будівельного комітету⁵. Відтепер він опікувався справами театру як чиновник, обстоюючи інтереси міської влади: за дорученням градоначальника О. Гур'єва вирішує спори артистів з антрепренером, виступає посередником у взаємовідносинах Л. Буонавольї і Дж. Россі⁶. У травні 1823 року І. Ризнича призначають директором міського театру і передають йому фінансові справи антрепризи⁷.

У вересні 1823 року, коли знову постало питання про сплату боргів у театрі, І. Ризнич звітував будівельному комітету про вжиті ним заходи для виведення італійської антрепризи з фінансової кризи, оскільки на момент призначення його на посаду заборгованість у театрі сягнула 30 тис. руб.⁸ Окрім авансування піврічного грошового утримання театру, в необхідності якого він переконав будівельний комітет, І. Ризнич умовив артистів Ф. Фіоріні, К. Ланарі і декоратора Л. Гуїді зачекати до вересня

¹ Скальковский А. А. Биографический очерк одесского театра // Одесский вестник. 1858. № 9. 23 января.

² ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 283 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1823 р.]. Арк. 42–42 зв.

³ Там само.

⁴ Там само. Арк. 366 зв.–367 зв.

⁵ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 30.

⁶ Там само.

⁷ Там само.

⁸ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 421–421 зв.

виплати їм боргу (на суму 11–12 тис. руб.), натомість передав їм у заставу новий театральний гардероб. Отримавши піврічний аванс, Л. Буонаволья мав повернути іншим артистам половину боргу, а решту — до кінця вересня водночас із поточними виплатами. Проте розрахунки І. Ризнича виявились неточними: надходження від вистав і абонування лож в літньому сезоні були набагато меншими, ніж 1822 року¹. Це було спричинено скороченням доходів торгового люду в Одесі через різке падіння цін на хліб, який переважав в експорті одеського порту. Зовнішня торгівля втрачала внаслідок закриття для комерційного мореплавства Оттоманською Портою Проток через підтримку Російською імперією Грецької війни за незалежність 1821–1829 років².

Прагнучи врятувати Л. Буонаволью від банкрутства, новий директор театру запропонував йому в партнери артиста Ф. Фіоріні, «економа, який розумівся на театральній справі, усі справедливо вважали його чесною людиною»³. Однак антрепренер відхилив цю пропозицію і висунув претензії будівельному комітетові в недотриманні умов контракту на суму 30 280 руб⁴. Розглянувши вимоги Л. Буонавольї, будівельний комітет визнав частину з них справедливими: антрепренер зазнав збитків через непередбачені обставини в дорозі, несвоєчасний початок оперного сезону 1821 року внаслідок затримок під час поїздки до Одеси, витратив власні заощадження на купівлю нового театального гардеробу, сплатив за участь статистів у виставах тощо⁵. І. Ризнич, який вів перемовини з позивачем, порадив йому оголосити себе банкрутом і відмовитись від театального контракту. Додатковим аргументом для Л. Буонавольї на користь цього рішення стало небажання артистів, яким він заборгував платню і контракти яких завершувались у вересні, надалі залишатися під його орудою в Одесі⁶. Імпресарію погодився «відступитися від усіх... своїх претензій і контракту» за 15000 рублів⁷.

Після затвердження генерал-губернатором М. Воронцовим рішення про сплату «відступних» Л. Буонавольї, з жовтня 1823 року справами театру керував І. Ризнич. Йому вдалося зберегти основний склад солістів, лише М. Аррігі після завершення контракту поїхала з Одеси. Вона взяла шлюб із генуезьким негоціантом, який мав в Одесі торговельні обладнання⁸. Рішення продовжити вистави італійської опери до початку Великого посту дорого коштувало місту: окрім компенсації Л. Буонавольї 15000 руб., на утримання театру за останні чотири місяці театального року витратили ще 15734 руб.⁹, зокрема 6500 руб., які призначались для доплат артистам, що згодилися виступати до завершення сезону¹⁰. Вистави тривали до кінця лютого 1824 року. Опісля частина артистів, отримавши дозволи властей, повернулася додому, серед них —

---

¹ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 422 зв.

² Вольский М. М. Очерк истории хлебной торговли Новороссийского края с древнейших времен до 1852 года. Одесса : Тип. Францова и Нитче, 1854. С. 92–93.

³ ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.]. Арк. 423.

⁴ Там само. Арк. 430.

⁵ Там само. Арк. 430–431.

⁶ Там само. Арк. 428.

⁷ Там само. Арк. 428 зв.

⁸ Скальковский А. А. Из портфеля первого историка г. Одессы // Из прошлого Одессы : сб. ст. / сост. Л. М. Де-Рибас. Одесса : Тип. Л. Кирхнер, 1894. С. 198.

⁹ ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 265 [Про утримання театру Цезарем Негрі. 25.10.1823 р.]. Арк. 11 зв.

¹⁰ Там само. Арк. 3.

співаки Дж. Вісконті¹, А. Квадрі, Ф. Монарі, Дж. Ленцо, К. Ро². Капельмейстер Л. Рієскі з дружиною вирішили шукати роботу в Астрахані³. Одесу залишила й А. Каталани з чоловіком, подружжя шукало заробітку в російських столицях, спочатку в Москві, як переконує оголошення в одеській газеті від 13 лютого 1824 року⁴. Після приїзду до столиці артистка в березні дала кілька концертів, потім співала в московській італійській опері. 27 травня А. Каталани взяла участь у виставі «Танкред» Дж. Россіні, а згодом, 4 червня, виконала партію Ізабелли в бенефісній виставі «Італійки в Алжирі»⁵. Пізніше театральні агенти в Італії повідомляли про перебування примадонни наприкінці 1824 року в Петербурзі⁶. Невдовзі співачка виступила там у двох концертах — 8 березня 1825 року «у філармонійній залі біля Казанського мосту» і 12 квітня — «в старій філармонійній залі». У північній столиці імперії подружжя Каталани залишалось до лютого 1828 року⁷. Інші співаки — Дж. Ленцо, А. Квадрі, Ф. Монарі й К. Ро — повернулися на батьківщину сухоходом через Радзівилівську митницю. Слідом за ними, в червні, цим шляхом скористалась і К. Ланарі⁸. З усього складу одеської трупи лише Ф. Монарі невдовзі знову співатиме в Російській імперії, запрошений з наступного театального року до складу московської італійської опери⁹. 2 вересня 1824 року він разом з іншими ангажованими артистами (примадонною Дж. Тегіль, буфом-кантанте Д. Сп'яджі, секундадонною Б. Анті) відбув з Болоньї до Москви «згідно з контрактом на 24 місяці»¹⁰. Виступи Ф. Монарі в Москві тривали довше: його ім'я фігурує в проекті переведення московської італійської трупи в Санкт-Петербург (січень 1827 року)¹¹. Від початку 1828 до літа 1831 року Ф. Монарі співав в італійській опері європейської столиці імперії¹². Інший тенор-прем'єр трупи Л. Буонавольї — А. Квадрі — в осінньому сезоні 1824 року виступав у театрі Анкони¹³, а потім, на час «карнавалу», був ангажований в Мачерату (Macerata Teatro nei Signori Condomini)¹⁴. Фаворит глядачів бас-буф А. Бартолуччі

¹ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 39–40.

² Одесская полиция. Прошения паспортов // Публикация по повелению начальства [Офіційний додаток до газети «Journal d'Odessa»]. 1824. № 20. 20 fevrier.

³ Там само.

⁴ Одесская полиция. Прошения паспортов // Публикация по повелению начальства [Офіційний додаток до газети «Journal d'Odessa»]. 1824. № 17. 13 fevrier.

⁵ Кашин Н. П. Театр Н. Б. Юсупова / Гос. акад. худож. наук. Москва, 1927. С. 44.

⁶ Distinta dei signori virtuosi di canto... // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 36. 20 dicembre.

⁷ Порфирьева А. Л. Итальянская опера в Одессе: 1809–1865. Южная версия Северной Пальмиры // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь. Т. 12 : XIX век: страницы биографии / Рос. ин-т истории искусств ; отв. ред. и сост. Н. А. Огаркова. Санкт-Петербург : Композитор, 2013.. С. 178–179.

⁸ Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская. Одесса, 2018. № 74. С. 39–40.

⁹ Distinta dei signori virtuosi di canto... // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 36. 20 dicembre.

¹⁰ Notizie diverse // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 24. 9 settembre.

¹¹ Порфирьева А. Л. Две папки // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь-исследование. XIX век. 1801–1861. Материалы к энциклопедии. Т. 14 / Рос. ин-т истории искусств ; отв. ред. и сост. Н. А. Огаркова. Санкт-Петербург : Композитор, 2017. С. 149–150.

¹² Порфирьева А. Л. Итальянская опера в Одессе: 1809–1865. Южная версия Северной Пальмиры // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь. Т. 12 : XIX век: страницы биографии. Санкт-Петербург : Композитор, 2013. С. 179.

¹³ Notizie diverse // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 27, 24 settembre.

¹⁴ Scritture teatrali // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 33, 30 novembre.

також мав ангажемент в Італії — у серпні 1824 року він ненадовго зупинився в Болоньї, звідки за контрактом вирушив до Флоренції¹.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Діяльність імпресаріо Л. Буонавольї виявила суперечності в організації театральної справи в Одесі, зокрема проблеми із забезпеченням діяльності театру, створенням належних побутових умов для проживання італійських артистів і музикантів. Фінансові негаразди в театрі, зокрема заборгування в оплаті контрактів артистів, викликані недосвідченістю й недбалістю Л. Буонавольї, виявили недосконалість фінансово-правових відносин антрепренера з міською владою, що надалі вимагало їх врегулювання. Водночас успішні сценічні виступи італійської трупи протягом трьох театральних сезонів зумовлювались професійним підходом імпресаріо до ангажементу артистів в Італії, формуванням і оновленням репертуару, вдалою режисурою й сценографією вистав. Традиції театрального життя в Одесі, центром якого була італійська опера, беруть початок в період антрепризи Л. Буонавольї. Завдяки фінансовій підтримці міської влади і незмінній популярності серед містян італійська приватна оперна антреприза як мистецьке й соціокультурне явище зберігалася протягом півстоліття.

ДОДАТОК.

СКЛАД ІТАЛІЙСЬКОЇ ОПЕРНОЇ ТРУПИ АНТРЕПРИЗИ ЛУЇДЖІ БУОНАВОЛЬЇ 1821–1824 РОКІВ

Аррігі Марієтта, примадонна-сопрано, Каталані Аделіна, примадонна-меццо-сопрано, Ланарі Клементіна, примадонна-сопрано, Ріккарді Анджела (Анна), контральто, Ро Кароліна, секундадонна, Рієскі Катаріна, секундадонна, Вісконті, секундадонна, Монарі Франческо, перший тенор, Квадрі Анджело, перший тенор, Фіоріні Франческо, тенор, Гульєльміні Джузеппе, бас-буф, Бартолуччі Андреа, бас-буф, Ріккарді Луїджі, бас-буф кантанте, Вісконті Джованні, співак, Ленцо Джузеппе, співак, Шікетанс, тенор, Моранді, диригент, Рієскі Луїджі, капельмейстер, Гуїді Луїджі, декоратор, Брунетті Бернардо, артист хору (?)

ОПЕРНИЙ РЕПЕРТУАР АНТРЕПРИЗИ ЛУЇДЖІ БУОНАВОЛЬЇ

«Аделіна» П. Дженералі, «Клотільда» К. Кочча, «Аделазія і Алерамо» С. Майр (прем'єра в сезоні 1822/1823), «Гризельда», «Агнеса» Ф. Паер, «Кохання, збурене складнощами» («Amore irritato dalle difficoltà») Л. Рієскі (прем'єра в сезоні 1822/23), «Севільський цирульник», «Ченерентола», «Італійка в Алжирі», «Сорока-злодійка», «Щасливий обман», «Турок в Італії» Дж. Россіні, «Таємний шлюб» Д. Чімароза.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Варварцев М. М. Італійці в культурному просторі України (кінець XVIII — 20-ті рр. XX ст.) : історико-біографічне дослідження (словник) / Нац. акад. наук України, Ін-т історії України. Київ, 2000. 324 с.
2. Вигель Ф. Ф. Записки : в 2 т. Т. 2. Москва : Артель писателів «Круг», 1928. 356 с.
3. [Витте Н. А.]. Краткая историческая записка о положении театрального дела в Одессе с начала постройки сгоревшего театра, т. е. с 1808 года. Одесса : Тип. А. Шульце, 1886. 27 с.
4. Вольский М. М. Очерк истории хлебной торговли Новороссийского края с древнейших времен до 1852 года. Одесса : Тип. Францова и Нитче, 1854. 160 с.
5. Гераков Г. В. Продолжение путевых записок по многим российским губерниям 1820-го и 1821-го. Санкт-Петербург, 1830. [6], 231 с.

---

¹ Notizie diverse // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 20, 19 agosto.

6. Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Дом Россета (Черновой) // Дерибасовская — Ришельевская : лит.-худож., историко-краевед. иллюстр. альманах. Одесса, 2017. № 71. С. 16–41.
7. Губарь О. И. Путеводитель по пушкинской Одессе. Первый стационарный городской театр // Дерибасовская — Ришельевская : лит.-худож., историко-краевед. иллюстр. альманах. Одесса, 2018. № 74. С. 16–53.
8. Губарь О. И. Пушкин. Театр. Одесса. Одесса : ВТПО «Киноцентр», 1993. 96 с.
9. Державний архів Одеської області (далі — ДАОО). Ф. 2. Оп. 5. Спр. 278 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–12.1820 р.].
10. ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 279 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 03–04.1821 р.].
11. ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 282 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 08–10.1822 р.].
12. ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 283 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 02–04.1823 р.].
13. ДАОО. Ф. 2. Оп. 5. Спр. 284 [Журнал засідань Одеського будівельного комітету. 07–09.1823 р.].
14. ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 105 [Про утримання театру з 1 січня 1817 року. 27.11.1816 р.].
15. ДАОО. Ф. 59. Оп. 1. Спр. 265 [Про утримання театру Цезарем Негрі. 25.10.1823 р.].
16. Кашин Н. П. Театр Н. Б. Юсупова / Гос. акад. худож. наук. Москва, 1927. 64 с.
17. Краткие выписки, известия и замечания // Вестник Европы. 1824. № 6. С. 158–159.
18. Лонгинов Н. М. Путевые письма Н. М. Лонгинова: июнь — сентябрь 1823 // Русский архив. 1905. № 12. С. 549–572.
19. Одесская полиция. Прошения паспортов // Публикация по повелению начальства. [Офіційний додаток до газети «Journal d'Odessa»]. 1824. № 17. 13 fevrier.
20. Одесская полиция. Прошения паспортов // Публикация по повелению начальства. [Офіційний додаток до газети «Journal d'Odessa»]. 1824. № 20. 20 fevrier.
21. Одесская полиция. Прошения паспортов // Публикация по повелению начальства. [Офіційний додаток до газети «Journal d'Odessa»]. 1824. № 120. 22 octobre.
22. Остроухова Н. В. Одесский оперный театр в историческом пространстве и времени : в 3 кн. Кн. 1 : 1804–1873. Одесса : Астропринт, 2013. 392 с.
23. Порфирьева А. Л. Две папки // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь-исследование. XIX век. 1801–1861. Материалы к энциклопедии. Т. 14 / Рос. ин-т истории искусств ; отв. ред. и сост. Н. А. Огаркова. Санкт-Петербург : Композитор, 2017. С. 127–176.
24. Порфирьева А. Л. Итальянская опера в Одессе: 1809–1865. Южная версия Северной Пальмиры // Музыкальный Петербург. Энциклопедический словарь. Т. 12 : XIX век: страницы биографии / Рос. ин-т истории искусств ; отв. ред. и сост. Н. А. Огаркова. Санкт-Петербург : Композитор, 2013. С. 168–200.
25. Скальковский А. А. Биографический очерк одесского театра // Одесский вестник. 1858. № 9. 23 января.
26. Скальковский А. А. Из портфеля первого историка г. Одессы // Из прошлого Одессы : сб. ст. / сост. Л. М. Де-Рибас. Одесса : Тип. Л. Кирхнер, 1894. С. 195–399.
27. Ambiveri C. Operisti minori: dell'ottocento italiano. Roma : Gremese editore, 1998. 160 p.
28. «Amore irritato delle difficoltà»...// Notizie del giorno. 1823. № 6. 6 febbraio.

29. Distinta dei signori virtuosi di canto... // Teatri, arti e letteratura. 1824. No. 36. 20 dicembre.
30. Il diluvio universale, azione sacra drammatica, di L. G. Buonavoglia / Tradotta da F. C. Muller. Amsterdam : C. M. Guerin, 1807. 81 p.
31. L'Agnese. Dramma semiserio per musica da rappresentarsi per la prima volta al Ponte d'Attaro in occasione che si apre il nuovo teatro nella villeggiatura per signor Fabio Scotti. Parma : Dalla stamperia Carmignani, MDCCCIX. 51 p.
32. La cantata per la pace, dramma in un atto. La cantate pour la paix, opéra en un acte, par L.G. Buonavoglia, pour célébrer l'heureux événement de la paix, conclue entre la France & l'Autriche, traduit par F. C. Müller. Amsterdam: Chez B. J. Crajenschot, libraire, 1809. 31 p.
33. Lyall R. Travels in Russia, the Krimea, the Caucasus, and Georgia. In 2 vols. London : Printed for T. Cadell, in the Strand and D. Blackwood, Edinburgh, 1825. Vol. 1. 528 p.
34. Martorelli G. C. Indice o sia catalogo dei teatrali spettacoli musicali italiani di tutta l'Europa incominciando dalla quaresima 1819 a tutto il carnevale 1820. Roma : Giulio Cesare Martorelli. 132 p.
35. Notizie diverse // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 20. 19 agosto.
36. Notizie diverse // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 24. 9 settembre.
37. Notizie diverse // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 27. 24 settembre.
38. The diaries of Giacomo Meyerbeer : in 2 vols. Vol. 1 : 1791–1839 / ed. R. Letellier. London : Fairleigh Dickinson University Press, 1999. 576 p.
39. Scritture teatrali // Teatri, arti e letteratura. 1824. № 33. 30 novembre.

REFERENCES

1. Varvartsev, M. M. (2000). *Italians in the Cultural Space of Ukraine (the end of 18th — 20-es 20th) [Italijci v kul'turnomu prostori Ukrajiny' (kinecz' XVIII — 20-ti rr. XX st.)]*, historic-biographical investigation (Dictionary). Kyiv, 324 p. [in Ukrainian].
2. Vigel', F. F. (1928). *Notes [Zapiski]*. In 2 vols. Vol. 2. Moskow: Artel' pisatelej «Krug», 356 p. [in Russian].
3. [Vitte, N. A.]. (1886). *A brief Historical Note on the Theatrical Business Condition in Odesa from the Beginning of the Burnt-out Theatre Construction, i. e. from 1808 [Kratkaja istoricheskaja zapiska o polozhenii teatral'nogo dela v Odesse s nachala postrojki sgorevshego teatra, t. e. s 1808 goda.]*. Odesa: Tip. A. Shul'ce. 27 p. [in Russian].
4. Vol'skij, M. (1854). *Essay on the Grain Trade History of the Novorossiysk Region from Ancient Times to 1852. [Oчерк istorii hlebnoj trgovli Novorossijskogo kraja s drevnejshih vremen do 1852 goda]*. Odesa: Tipografiya Frantsova i Nitche, 160 p. [in Russian].
5. Gerakov, G. (1830). *Travel Notes Extension for many Russian Provinces of 1820 and 1821. [Prodolzhenie putevyh zapisok po mnogim rossijskim gubernijam 1820-go i 1821-go]*. Saint Petersburg. [6], 231 p. [in Russian].
6. Gubar', O. (2017). A Guide to Pushkin's Odesa. Rosset's (Chernova's) House [Putevoditel' po pushkinskoj Odesse. Dom Rosseta (Chernovoj)]. In: *Deribasovskaya — Richelievskaya. Odesa almanac [Deribasovskaja — Rishel'evskaja. Odesskij al'manah]*, 71, pp. 16–41 [In Russian].
7. Gubar', O. (2018). A Guide to Pushkin's Odesa. The First Stationary City Theatre [Putevoditel' po pushkinskoj Odesse. Pervyj stacionarnyj gorodskoj teatr]. In: *Deribasovskaya — Richelievskaya. Odesa almanac [Deribasovskaja–Rishel'evskaja. Odesskij al'manah]*, 74, pp. 16–53 [In Russian].
8. Gubar', O. (1993). *Pushkin. Theatre. Odesa [Pushkin. Teatr. Odessa]*. Odesa: VTPO «Kinocentr». 96 p. [In Russian].

9. *Zhurnal zasedanij Odesskogo stroitel'nogo komiteta [Register of Odesa Construction Committee decisions]*. (1820, July-December). (Fund 2 Kantseliariia odeskoho hradonachalnyka. Inventory 5. File 278). State Archive of Odessa Region (hereafter — SAOR), Odesa [in Russian].
10. *Zhurnal zasedanij Odesskogo stroitel'nogo komiteta [Register of Odesa Construction Committee decisions]*. (1821, March-April). (Fund 2 Kantseliariia odeskoho hradonachalnyka. Inventory 5. File 279). SAOR, Odesa [in Russian].
11. *Zhurnal zasedanij Odesskogo stroitel'nogo komiteta [Register of Odesa Construction Committee decisions]*. (1822, August-October). (Fund 2 Kantseliariia odeskoho hradonachalnyka. Inventory 5. File 282). SAOR, Odesa [in Russian].
12. *Zhurnal zasedanij Odesskogo stroitel'nogo komiteta [Register of Odesa Construction Committee decisions]*. (1823, February-April). (Fund 2 Kantseliariia odeskoho hradonachalnyka. Inventory 5. File 283). SAOR, Odesa [in Russian].
13. *Zhurnal zasedanij Odesskogo stroitel'nogo komiteta [Register of Odesa Construction Committee decisions]*. (1823, July-September). (Fund 2 Kantseliariia odeskoho hradonachalnyka. Inventory 5. File 284). SAOR, Odesa [in Russian].
14. *O sodержanii teatra s 1 janvarja 1816 goda [About theatre keeping since 1817, January 1]* (1816, November 27). (Fund 59 Odeskyi budivelnyi komitet. Inventory 1. File 105). SAOR, Odesa [in Russian].
15. *O sodержanii teatra Cezarem Negri [About Chesare Negri theatre keeping]* (1823, October, 25). (Fund 59. Odeskyi budivelnyi komitet. Inventory 1. File 265). SAOR, Odesa [in Russian].
16. Kashin, N. P. (1927). *M. Yusupov's Theatre [Teatr N.B. Jusupova]*. Moskow, 64 p. [in Russian].
17. Brief Extracts, News and Remarks [Kratkie vypiski, izvestija i zamechanija]. (1824). *Europe Bulletin. [Vestnik Evropy]*, 6, pp. 158–159 [in Russian].
18. Longinov, N. (1905). N. M. Longinov travel letters: June–September 1823 [Putevye pis'ma N. M. Longinova: ijun'–sentjabr' 1823]. *Russian archive [Russkij arhiv]*, 12, pp. 549–572 [in Russian].
19. *Odessa Police. Passport Petitions. [Odesskaja policija. Proshenija pasportov]*. (1824). Publication at the behest of the authorities. Official application in “Odessa newspaper” [Publikacija po povelenu nachal'stva. Oficial'noe prilozhenie k gazete «Journal d'Odessa»], 17, February 13 [in Russian].
20. *Odessa Police. Passport Petitions. [Odesskaja policija. Proshenija pasportov]*. (1824). Publication at the behest of the authorities. Official application in “Odessa newspaper” [Publikacija po povelenu nachal'stva. Oficial'noe prilozhenie k gazete «Journal d'Odessa»], 20, February 20 [in Russian].
21. *Odessa Police. Passport Petitions. [Odesskaja policija. Proshenija pasportov]*. (1824). Publication at the behest of the authorities. Official application in “Odessa newspaper” [Publikacija po povelenu nachal'stva. Oficial'noe prilozhenie k gazete «Journal d'Odessa»], 120, October 22 [in Russian].
22. Ostrouhova, N. V. (2013). *Odesa Opera House in Historical Space and Time. [Odesskij opernyj teatr v istoricheskom prostranstve i vremeni]*. The first book: 1804–1873. Odesa: Astroprint. 392 p. [in Russian].
23. Porfir'eva, A. (2017). Two files [Dve papki]. In: *Musical Petersburg. Encyclopedic Dictionary-investigation [Muzykal'nyj Petersburg. Jenciklopedicheskij slovar'-issledovanie]*. Sankt-Petersburg: Rossijskij institut istorii iskusstv; Kompozitor. Sankt-Petersburg, pp. 127–176 [in Russian].
24. Porfir'eva, A. (2013). Italian Opera in Odessa: 1809–1865. Southern Version of Northern Palmyra [Ital'janskaja opera v Odesse: 1809–1865. Juzhnaja versija Severnoj Pal'miry]. In: *Musical*

Petersburg. Encyclopedic Dictionary [Muzykal'nyj Petersburg. Jenciklopedicheskij slovar']. Sankt-Petersburg: Kompozitor. Sankt-Petersburg, pp. 168–200 [in Russian].

25. Skal'kovskij, A. (1858). Odesa Theatre Biographical Essay [Biograficheskij ocherk odesskogo teatra]. In: *Odesa Gerald [Odesskij vestnik]*, 9, January 23 [in Russian].

26. Skal'kovskij, A. (1894). From the first Odesa Historian Portfolio [Iz portfelja pervogo istorika g. Odessy]. In: *In from Odesa Past [Iz proshlogo Odessy]*. Odesa: Tipografiya L. Kirhner, pp. 195–399. [in Russian].

27. Ambiveri, Corrado. (1998). *Minor opera performers: Italian 19th century [Operisti minori: dell'ottocento italiano]*. Roma: Gremese editore. 160 p. [in Italian].

28. “Love generated with difficulties”... [“Amore irritato delle difficoltà”...]. (1823). In: *Today news [Notizie del giorno]*, 6, February 6 [in Italian].

29. Gentlemen vocal virtuouses distinct... [Distinta dei signori virtuosi di canto...]. (1824). In: *Theatres, arts and literature [Teatri, arti e letteratura]*, 36, December 20 [in Italian].

30. *The universal flood, a dramatic sacred action by L. G. Buonavolia. [Il diluvio universale, azione sacra drammatica, di L. G. Buonavoglia]*, translated by F. C. Muller (1807). Amsterdam: C. M. Guerin. 81 p. [in Italian].

31. Agnesa. Semi-serious musical drama to be performed for the first time at Ponte d'Attaro on the occasion of the new theatre opening in Mr. Fabio Scotti's holiday resort [L'Agnese. Dramma semiserio per musica da rappresentarsi per la prima volta al Ponte d'Attaro in occasione che si apre il nuovo teatro nella villeggiatura per signor Fabio Scotti]. (1809). Parma: Dalla stamperia Carmignani. 51 p. [in Italian].

32. Cantata of peace, opera in one act, by L. G. Buonavolia, to celebrate the happy event of peace, concluded between France & Austria, translated by F. C. Müller [La cantate pour la paix, opéra en un acte, par L.G. Buonavoglia, pour célébrer l'heureux événement de la paix, conclue entre la France & l'Autriche, traduit par F. C. Müller]. (1809). Amsterdam: Chez B. J. Crajenschot, libraire. 31 p. [in French].

33. Lyall, R. (1825). *Travels in Russia, the Krimea, the Caucasus, and Georgia*. In 2 vols. Vol. 1. London: Printed for T. Cadell, in the Strand; and D. Blackwood, Edinburgh. 528 p. [in English].

34. Martorelli, G. C. (1820). *Index or catalog of Italian theatrical musical performances from all over Europe starting from Lent of 1819 to the whole of the 1820 carnival. [Indice o sia catalogo dei teatrali spettacoli musicali italiani di tutta l'Europa incominciando dalla quaresima 1819 a tutto il carnevale 1820]*. Roma: Giulio Cesare Martorelli, 132 p. [in Italian].

35. Different News [Notizie diverse]. (1824). In: *Theatres, arts and literature [Teatri, arti e letteratura]*, 20, August 19 [in Italian].

36. Different News [Notizie diverse]. (1824). In: *Theatres, arts and literature [Teatri, arti e letteratura]*, 24, September 9 [in Italian].

37. Different News [Notizie diverse]. (1824). In: *Theatres, arts and literature [Teatri, arti e letteratura]*, 27, September 24 [in Italian].

38. Letellier R (ed.). (1999). *The diaries of Giacomo Meyerbeer: in 2 vols. Vol. 1: 1791–1839*. London: Fairleigh Dickinson University Press. 576 p. [in English].

39. Theatrical Engagements [Scritture teatrali]. (1824). In: *Theatres, arts and literature [Teatri, arti e letteratura]*, 33, November 30 [in Italian]. Varvartsev, M. M. (2000). Italians in the Cultural Space of Ukraine (the end of 18th — 20-es 20th) [Italijci v kul'turnomu prostori Ukrayiny' (kinecz' XVIII — 20-ti rr. XX st.)], historic-biographical investigation (Dictionary). Kyiv, 324 p. [in Ukrainian].

БАЦАК К. Ю.

Бацак Константин Юрьевич — кандидат исторических наук, доцент, проректор Киевского университета имени Бориса Гринченко (Киев, Украина).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9687-093X>

k.batsak@kubg.edu.ua

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2020.129.219722>

**ПАРАДОКС ОПЕРНОЙ АНТРЕПРИЗЫ ЛУИДЖИ БУОНАВОЛЬИ В ОДЕССЕ:
СЦЕНИЧЕСКИЙ УСПЕХ НА ФОНЕ ПРОБЛЕМ ТЕАТРАЛЬНОГО МЕНЕДЖМЕНТА**

Актуальность статьи. Деятельность итальянских частных театральных антреприз Одессы в ранний период истории города является важной страницей его культурного развития, связанной с существенным влиянием на художественную жизнь выходцев из европейских стран, в частности, итальянцев. В те времена формировались устойчивые культурно-художественные взаимоотношения Одессы с итальянскими центрами театральной жизни — Болоньей, Флоренцией, а впоследствии — Миланом. Благодаря многочисленной европейской диаспоре, Одесса воссоздавала европейские образцы во многих сферах городской жизни — в быту, общественном поведении, моде, образовании, искусстве. Итальянская опера заняла видное место в театральной жизни молодого причерноморского города почти с момента открытия театра, превратившись на долгие годы в определяющий элемент его культурного развития. Структура театрального ангажемента, способы формирования оперного репертуара, требования к вокальному исполнительству, формы коммуникации артистов и музыкантов со зрителем в основных характеристиках сложились в период первых антреприз, к которым относится антреприза Л. Буонавольи.

Цель исследования — реконструировать творческую биографию импресарио Л. Буонавольи, исследовать его профессиональную деятельность в разрезе сценических успехов его итальянской труппы в условиях становления зарубежного ангажемента и традиций музыкально-театральной жизни в Одессе.

Методология предусматривает применение семиотико-герменевтического метода (для анализа особенностей сценической режиссуры, специфики музыкально-критической мысли, реакций и предпочтений публики как текста культуры и ее герменевтического осмысления), биобиблиографического метода (для выяснения и сопоставления фактов жизни и творческой деятельности итальянских певцов, импресарио в Италии и за рубежом, в частности в Украине), культурно-исторического метода (позволяет исследовать сценическую деятельность итальянской труппы Л. Буонавольи как социального явления, которое способствовало распространению итальянских оперных достижений в местной музыкально-театральной среде).

Результаты и выводы. Исследована деятельность одной из первых театральных антреприз в истории одесского театра — антрепризы Л. Буонавольи. Определены музыкально-театральные центры на Апеннинах, в которых формировались первые итальянские труппы Одессы, способ и маршрут передвижения артистов, их персональный состав, опыт сценических выступлений в предыдущий период.

Реконструирована биография Л. Буонавольи, исследована его деятельность как оперного либреттиста в Италии и за ее пределами, его связи с европейской музыкально-театральной средой.

Обнаружены организационные сложности антрепризы, выяснены недостатки правового регулирования отношений антрепренера с городскими властями, установлено влияние негативных факторов на финансовое и материальное обеспечение деятельности театра, создание необходимых бытовых условий для артистов и музыкантов, а также сценических выступлений труппы.

Обоснованы причины финансовой дотации городской и региональной власти итальянской антрепризе, которые заключались в необходимости сохранения «европейского» социокультурной среды в Одессе, населенной выходцами из Западной Европы, удовлетворения потребностей местной аристократии в воспроизведении образцов европейской моды, традиций повседневной жизни представителей «высшего света» Запада.

Систематизирован оперный репертуар, установлено преобладание в его структуре произведений Дж. Россини и его современников. На основе публикаций в местной и итальянской прессе выяснены вокальные характеристики голосов солистов труппы, их артистические амплуа, причины популярности в среде местной публики. Установлена связь между архитектурными новшествами в интерьере театра и изменениями в социальной структуре театрального зрителя Одессы, что было обусловлено, прежде всего, новыми традициями театральности, принесенными М. Воронцовым и его окружением.

Ключевые слова: антреприза Л. Буонавольи, итальянская опера Одессы, музыкально-театральная среда, оперный ангажемент, оперный репертуар.

KOSTYANTYN BATSAK

Batsak, Kostyantyn — Candidate of History Sciences, Associate Professor, Vice-Rector at Borys Grinchenko Kyiv University (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-9687-093X>
k.batsak@kubg.edu.ua

DOI: <https://doi.org/10.31318/2522-4190.2020.129.219722>

LUIGI BUONAVOLYA'S OPERA COMPANY PARADOX IN ODESA: STAGE SUCCESS AGAINST THE BACKGROUND OF THEATRICAL MANAGEMENT PROBLEMS

The relevance of the paper. The activity of the Italian private theatrical management in Odesa in the early period of the city history is an important page of its cultural progress, connected to extraordinary influence on the artistic life of people from European countries, including Italians. At that time the cultural and artistic relations between Odesa and the Italian centers of theatrical life such as Bologna, Florence, and later — Milan, began to develop actively. With a large European diaspora, Odesa created European samples in many areas of urban life — in everyday life, social behavior, fashion, education, art. Italian opera occupied a prominent place in the theatrical life of the young Black Sea city almost since the very theatre opening. It became a certain element of its cultural development for many years. The structure of the theatrical engagement, ways of forming the opera repertoire, requirements for vocal performance, forms of the artistes' and musicians' communication with the audience developed during the first opera managements, included the L. Buonavolya's enterprises, in the main characteristics.

The objectives of the study are to reconstruct the L. Buonavolya's creative biography, to investigate his professional activity in the context of his Italian troupe scenic success in conditions of musical and theatrical life formation, foreign engagement becoming in Odesa.

The methodology involves the semiotic-hermeneutic method (to analyze the peculiarities of scenic directing, the specifics of musical-critical thought, the audience reactions and preferences as a text of culture and its hermeneutic comprehension); bio-bibliographical method (for clarifying and combining the facts of Italian singers', impresario's life and creative activity in Italy and abroad, in particular, in Ukraine); cultural-historical method (allows to study L. Buonavolya Italian troupe scenic activities as a social phenomenon, that contributed to the dissemination of Italian opera achievements in the local musical and theatrical environment).

Findings and conclusions. The activity of one of the first theatrical managements in Odesa theatre history, L. Buonavolya's management is investigated. The music and theatre centers in the Apennines, where the first Odesa Italian enterprises formed, the way and route of the artistes' movement, their personal composition, the scenic performances experience in the previous period have been considered.

L. Buonavolya's biography has been studied as well as his work as an opera librettist in Italy and abroad. His connections with the European musical and theatrical environment have been investigated.

The organizational components of management have been revealed. The entrepreneur and city authority relations legal regulations shortcomings, theatre financing and its material supporting, necessary conditions for artistes' and musicians' residence, troupe stage performances providing negative factors have been shown.

Financial subsidies to the Italian enterprise from the city and regional authorities, caused by necessity to preserve the "European" socio-cultural environment in Odesa, inhabited by people from Western Europe, the local aristocracy desire to simulate the European fashion samples and to reproduce the European "high world" representatives' everyday life traditions have been verified.

The opera repertoire is systematized, G. Rossini's and his contemporaries' works predominance in its structure have been established. Based on publications in the local and Italian press, the vocal characteristics of the troupe soloists' voices, their artistic mergers, popularity among the local audience reason have been reflected. Mutual dependence between the architectural transformations in the interior of the theatre and changes in the social structure of Odesa theatrical audience, which was, first of all, connected with the traditions of theatrical activity, initiated by M. Vorontsov and his environment have been investigated.

Keywords: L. Buonavolya's theatrical management, Odesa Italian opera, musical and theatrical environment, opera engagement, opera repertoire.